

POZIȚIA ADMINISTRAȚIEI S.U.A. FAȚĂ DE DICTATUL DE LA VIENA

Dictatul de la Viena a constituit pentru principalul său artizan, Adolf Hitler, "una din cele mai funeste hotărâri ale sale", ne asigură istoricul german Andreas Hillgruber¹; Secretarul Ambasadei Italiei la Berlin, Leonardo Simoni, nota în jurnalul său pe data de miercuri 28 august: "La Viena, personaje mărunte, pe care întâmplarea le-a cocoțat în fruntea unor popoare, sunt pe cale să ia - cu tot atâta incompetență pe câtă gravitate - hotărâri în problema ungaro-română (...) "Arbitrii" vor lua un creion și vor trage o linie pe hartă, gândindu-se la cine știe ce. Un cât de imperceptibil tremurat al mâinii lor va lăsa, poate, sate întregi pradă masacrelor și ruinelor"². Ministrul de Externe italian Ciano găsea pe 30 august că "Viena este cu adevărat cenușie"³. Omologul său român, Mihail Manoilescu, copleșit de răspundere și neputință, afirma că "niciodată n-am simțit mai dureros ce rău este să fii o țară mică, care nu-și poate croi singură destinul și să atârni de țările mari care hotărăsc soarta lumii"⁴.

Iată, deci, prezentate succint, câteva reacții determinate de Dictatul de la Viena. Ceea ce pe noi ne preocupă este nu intentarea unui proces acestei artificiale împărțiri a Transilvaniei, ci de a încerca să decriptăm atitudinea guvernului de la Washington față de acest eveniment. În această idee vom menționa faptul că Statele Unite au luat cunoștință mai aprofundat de disputa româno-maghiară în timpul Conferinței de pace de la Paris. Comitetul "Inquiry"⁵ creat de președintele Woodrow Wilson îi recomanda acestuia, în ianuarie 1919, ca unele regiuni adiacente graniței, incluzând părți din Banat, Crișana și Maramureș - și în special orașele Oradea, Satu Mare și Arad - locuite pe atunci în majoritate de maghiari, să nu fie cedate României⁶. După denunțarea tratatelor de la Paris, Statele Unite au semnat un tratat separat cu Ungaria, în cadrul căruia sunt descrise granițele celor două state, Washington-ul recunoscând astfel implicit unirea Transilvaniei cu România⁷.

După debutul celui de-al doilea război mondial propaganda revizionistă maghiară se intensifica nu numai în Europa, ci și în Statele Unite, conștientă de posibilitatea ca acestea să joace un rol important la o viitoare conferință de pace. Astfel, în mod subtil, Ungaria căuta să inoculeze guvernului american aserțiunea că este principala piedică în calea bolșevismului ce căuta să se extindă în Europa Centrală. În consecință, granița ei trebuie să fie pe crestele Carpaților. În acest sens, ministrul României în Statele Unite, Radu Irimescu, informa Ministerul Afacerilor Străine în ultima parte a lunii octombrie 1939, preluând comentariul agenției "Associated Press" din Budapesta, că o acțiune din partea Rusiei pentru ocuparea Basarabiei va găsi România lipsită de orice asistență, iar Ungaria va fi obligată să intre în Transilvania pentru a opri pe ruși pe Carpați⁸.

Se profila, așadar, o situație periculoasă pentru România, care era prezentată ca fiind incapabilă de a se apăra în fața unei agresiuni, dar se întrezărea și posibilitatea unei concentrări sovieto-maghiare pentru înfrângerea rezistenței românești. De altfel, ministrul român remarcă în martie 1940 faptul că primul ministru maghiar, contele Teleki, a trimis unui personaj important de la Washington un memorandum în

¹ Andreas Hillgruber, *Hitler, regele Carol și mareșalul Antonescu*, Editura Humanitas, București, 1994, p.126.

² Leonardo Simoni, *1939-1940, Berlinul văzut de la ambasada Italiei*, în *Magazin istoric*, anul 18, nr. 2(203), februarie 1984, p.43.

³ Ion Dumitru-Snagov, *România în diplomația Vaticanului. 1939-1945*, Ed. Garamond, București, 1991, p.65.

⁴ Mihail Manoilescu, *Dictatul de la Viena*, Ed. Enciclopedică, București, 1991, p.208.

⁵ Ion Stanciu, *Aliaji fără alianță. România și S.U.A. 1914-1920*, Ed. Albatros, București, 1992, p.175.

⁶ Paul D. Qian'an, *The United States and the problem of Transylvania during World War Two*, în *100 years of American-Romanian relations*, Roma, Nagard, 1982, p.82.

⁷ *ibidem*; Nicolae Dascălu, *Dictatul de la Viena în viziune americană*, în *Relații româno-americane în timpurile moderne*, Edit. Uni v. "Al.I. Cuza", Iași, 1993, p.231.

⁸ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare Arh. M.A.E.), fond 71, S.U.A., Vol.38, 1938-1940, fila 95, Telegrama nr.30608, din 26 octombrie 1939.

care arăta că "s-a făcut o mare greșeală de a da României două milioane de unguri pentru a uni trei milioane de români", că este greșit să se pună în prim plan considerațiile de limbă când cele geografice și economice sunt hotărâtoare, că Ungaria apare dominantă până la Carpați care reprezintă o barieră contra bolșevismului și că, în fine, doar statul maghiar poate apăra Carpații⁹.

Toate aceste teze căutau, fiecare în parte și toate luate împreună, să-i lămurească pe oficialii americani că cea mai bună soluție era o Ungarie puternică care ar îngloba Transilvania. Desigur Budapesta nu avea pretenția de a obține de la Statele Unite Transilvania, ci de a pregăti terenul unei recunoașteri a apartenenței acesteia la statul maghiar în cazul în care, într-un fel sau altul, aceasta ar fi fost încorporată acestuia.

De altfel, peste câteva zile statul maghiar își descoperă o altă vocație: aceea de a fi o stavilă în înaintarea germanilor. În această ordine de idei, Irimescu informează Palatul Sturdza despre demersurile întreprinse de Budapesta pe lângă o personalitate franceză prin expedierea unui memorandum unde se scria că regiunea dunăreană trebuia să fie o barieră răsăriteană față de Reich și că este nevoie de un puternic organism central european¹⁰, diplomația maghiară dovedind o suplețe deosebită în mijloacele folosite pentru a-și atinge scopul.

Cu toate aceste inițiative ale guvernului ungar, președintele Franklin Delano Roosevelt nu a răspuns așteptărilor acestuia. Astfel, pe data de 25 mai 1940 Roosevelt i-a trimis o scrisoare regentului Horthy în care și-a exprimat speranța că Ungaria va contribui la menținerea păcii¹¹.

Doriința Budapestei de revizuire a articolelor 27 și 25 ale tratatului de la Trianon a găsit ascultare în două capitale ale Europei, Berlin și Roma, și înțelegere într-o a treia, Moscova; Ministrul american la București, distinsul diplomat Frankin Mott Gunther, luând pulsul politicii europene, își da seama că disputa româno-maghiară intrase într-o fază decisivă. Pe data de 1 august 1940, după o convorbire avută cu secretarul general al Ministerului Afacerilor Străine, Alexandru Crețianu, Gunther transmitea la Washington că România nu admitea alt principiu de rezolvare a disputei iscate de partea maghiară decât schimbul de populație cu o mică ajustare de frontieră. Diplomatul american era de părere că cedarea Transilvaniei către Ungaria ar fi o injustiție istorică¹².

La începutul lunii august 1940, în cadrul cercurilor politice americane se vehicula ideea, pe fondul neputinței de a ajunge la o înțelegere între guvernele român și ungar, că Transilvania va căpăta statut de autonomie sub dominație germană¹³.

Realitatea s-a consumat pe 30 august 1940, ziua celui de-al doilea Dictat de la Viena, ce a răpit României și Transilvaniei 43.492 km² și 2.609.000 locuitori, dintre care 50,2% români (1.308.000), 37% unguri (965.000), 5,7% evrei (150.000) și 2,8% germani (75.000)¹⁴.

Reacția guvernului american nu a fost imediată, însă emisiunile de știri ale posturilor de radio au consemnat și comentat evenimentul prompt. În emisiunea sa din 31 august, Radio New York își anunța ascultătorii că România a trebuit să cedeze presiunilor militare uriașe ale Reich-ului nazist și Italiei fasciste¹⁵. Postul de radio Pittsburg mergea mai departe și afirma că populația românească ar fi mai degrabă gata să lupte decât să accepte stăpânirea maghiară¹⁶.

Ministrul american la București a informat constant Departamentul de Stat despre evoluția evenimentelor. Dacă la 3 septembrie comunica telegrafic despre demonstrațiile din centrul Bucureștiului contra dictatului și faptul că generalul aflat la comanda districtului Plis-Satu Mare refuzase ordinul de

⁹ Arh. M.A.E., fond 71, S.U.A., vol.7, Telegramme, 1920-1941, f.164, Tel.10.886 din 21 martie 1940 de la Washington pentru M. A. S. (Gafencu).

¹⁰ Ibidem, f.169, Tel. nr.10.895 din 25 martie 1940.

¹¹ N. Dascălu, *art.cit., loc.cit.*, p.237.

¹² Ibidem, p.235.

¹³ Arh. M.A.E., fond 71 S.U.A., vol.39, 1940-1941, f.68, Tel. nr.11.076 din 8 august 1940 de la Irimescu pentru M.A.S.

¹⁴ Iosif Constantin Drăgan, *Istoria românilor*, Edit. Europa Nova, București, 1994, p.227.

¹⁵ Olimpiu Matichescu, *Istoria nu face pași înapoi*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1985, p.206.

¹⁶ Ibidem, p.207-208.

evacuare¹⁷, pe date de 5 septembrie. Gunther era de părere că dacă România nu accepta decizia de la Viena, Germania nu ar fi riscat un război în zonă. El credea că amenințarea cu distrugerea câmpurilor petrolifere ar fi avut un efect sigur și pozitiv¹⁸. În aceeași zi, Gunther informa Washington-ul că Ungaria nu mai dorise să dea curs principiului schimbului de populație deoarece se temea că mulți unguri nu vor opta pentru naționalitatea maghiară¹⁹.

Pentru a lămurii modul în care a fost percepută de oficialitățile și presa americană hotărârea Germaniei și Italiei impusă la Viena, considerăm a fi demn de interes un raport întocmit de ministrul Radu Irimescu pe data de 7 septembrie și trimis la Palatul Sturdza. În acest document se arată că după cedarea Basarabiei și Bucovinei (de Nord - n.a.) și după renunțarea la Cadrilater se formase convingerea că România va rezista oricărei mutilări a Transilvaniei, fără a se cântări rezultatele militare imediate. Această convingere a americanilor, asigura Irimescu, era inspirată și de "dorința de a vedea evenimente defavorabile Germaniei în sud-estul european", ca și de opinia larg răspândită că România avea de întrebuințat în rezistența sa cartea unică, petrolul. Americanii ar fi dorit ca România să prefere amputării distrugerea industriei petrolifere, chiar dacă și-ar fi asumat riscul invaziei armatei sovietice, dar în același timp, se putea obține o amânare. În ipoteza cotropirii se arăta în această sinteză, Germania ar fi primit lovitura mortală prin distrugerea industriei petrolifere, ceea ce ar fi creat o satisfacție guvernului american.

În aceeași măsură se accentuează faptul că oficialitățile americane consideră că Dictatul de la Viena va duce treptat și cu metode diferite tot la o cotropire, cu diferența că se elimina posibilitatea rezistenței militare ulterioare, fără a mai socoti compromiterea drepturilor asupra teritoriilor pierdute. Se socotea însă că dacă România va risca un război în vest, Rusia ar fi atacat din est în momentul în care uzura trupelor române ar fi devenit evidentă, reeditând acțiunea din Polonia²⁰.

Analiza raportului întocmit de Irimescu ne conduce la remarcă că, dincolo de interesul Statelor Unite de a se ajunge la un conflict germano-sovietic și de a lipsi Germania de petrolul românesc, Washington-ul a avut tot timpul în vedere amenințarea Rusiei ce ar fi putut oricând pătrunde în Moldova în cazul unui conflict româno-maghiar, în sprijinul ungarilor venind trupele germane.

În ceea ce privește reacția Uniunii Sovietice, neparticipantă la arbitriul arbitraj, marele diplomat Grigore Gafencu, ministrul României la Moscova, ne-o descrie ca fiind una foarte vehementă, coroborată cu provocarea de incidente la linia de demarcație dintre cele două țări, remiterea de către Comisariatul Afacerilor Externe a unei note referitoare la aceste incidente, provocate chipurile de români, în chiar noaptea ce a precedat semnarea Dictatului și alte asemenea acte pentru a crea tensiune la București²¹. Explicația acestei stări de lucru i-a fost împărtășită de ambasadorul Italiei Rosso lui Gafencu pe data de 4 septembrie: "Faptul că nu li s-a cerut părerea (sovieticilor - n.a.) pentru alcătuirea noii ordini dunărene și balcanice și că nu au fost preveniți de garanțiile oferite României (...)"²². În acest mod, amenințând România, sovieticii și-au jucat rolul lor în cesiunea Ardealului de Nord, ajutând deschis Ungaria.

Și în Statele Unite presa și comentariile de radio s-au ocupat stăruitor de demersul rusesc vizând navigația pe Dunăre și de ultimul protest (cel din 30 august) cu privire la incidentele de frontieră, văzând în avertismentul dat de Molotov lui Gafencu indicația că sovietele se pregăteau să facă o nouă mișcare contra României. Această interpretare, arată Radu Irimescu, era împărtășită și de cercurile oficiale și se baza pe convingerea că Germania nu s-ar fi angajat în acel moment într-un conflict armat cu U.R.S.S. din pricina României²³.

Această situație, trebuie s-o recunoaștem, ar fi convenit administrației americane, căci ar fi atras

¹⁷ Ion Stanciu, *Situația internă și externă a României în perioada septembrie 1940-decembrie 1941 în noi surse documentare străine*, în *Revista de istorie*, nr.4, București, 1985, p.338.

¹⁸ *Ibidem*, p.339.

¹⁹ *Ibidem*, p.338.

²⁰ Arh. M.A.E., fond 71, S.U.A., vol.39, 1940-1941, f.79-81, Tel. nr.11.087 din 7 septembrie 1940.

²¹ Grigore Gafencu, *Misiune la Moscova*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1995, p.37-38, Tel. 2115 din 30 august 1940 de la Gafencu pentru Manoilescu.

²² *Ibidem*, p.53, Tel. nr.2206 din 9 septembrie 1940 de la Gafencu pentru Manoilescu.

²³ Arh. M.A.E., fond 71, S.U.A., vol. 39, 1940-1941, f.92, Tel. nr.11.099 din 13 septembrie 1940 de la Irimescu pentru M.A.S.

Germania și Rusia sovietică în război, căci nu este de conceput că Hitler ar fi lăsat România, cu bogatele ei zăcămintele de petrol, esențiale pentru mașina de război germană, la discreția bolșevicilor lui Stalin, cu atât mai mult cu cât fabricarea combustibilului artificial nu dăduse mari rezultate.

Într-o altă telegramă trimisă Palatului Sturdza, la 13 septembrie 1940, Irimescu informa că a întocmit o lucrare documentată, pe baza publicațiilor Institutului Statistic, despre populația Transilvaniei, lucrare mult folosită de presa americană, care aproape în unanimitate a subliniat că românii sunt majoritari în zona cedată și a calificat "arbitrajul" ca nedrept. Pe aceste poziții s-a situat *Christian Science Monitor* care a publicat două articole semnate de R.H. Markham, fost 13 ani corespondent în Balcani, în care autorul, analizând cifrele lui Irimescu pe zone și județe, conchidea că "nici una din clauzele teritoriale ale Versailles-ului nu erau atât de nedrepte ca aranjamentele de la Viena"²⁴.

Paul Quinlan, studiind arhivele americane, a ajuns la concluzia că Statele Unite nu au agreat și nu au recunoscut Dictatul impus de Axă, urmând politica sa generală a nerecunoașterii nici unei schimbări teritoriale intervenite până la deschiderea unei conferințe de pace²⁵. Este vorba de afirmarea doctrinei lui Henry L. Stimson din 1931²⁶ făcută cu prilejul agresiunii Japoniei în Manciuria.

În ceea ce privește opțiunea politicii americane este interesant un document emanând de la Departamentul de Stat în care se arată că "studiile noastre au ajuns la concluzia că probabil o formă de autonomie pentru toată Transilvania se poate dovedi a fi soluția cea mai potrivită pentru a servi interesul securității internaționale și viitoarele relații de colaborare și pace între statele dunărene"²⁷.

O poziție hotărâtă împotriva Dictatului de la Viena și a altor cesiuni teritoriale a luat-o Secretarul de Stat Cordell Hull pe data de 14 ianuarie 1941 când a prezentat în Camera Reprezentanților un raport în care dezbătea situația internațională. Hull a deplâns "dezmembrarea României și ocupația germană a teritoriului rămas din acea țară. Aceste măsuri, a continuat Secretarul de Stat, au fost însoțite de utilizarea combinată a forței armate din exterior și o aproape de necrezut activitate subversivă din interior"²⁸. Acest raport a lui Cordell Hull a fost trimis printr-o radiogramă la București de însărcinatul cu afaceri român la Washington, Brutus Coste, considerându-l ca foarte important.

Problemele cauzate de Dictatul de la Viena vor continua să frământă diplomațiile statelor interesate și după declanșarea atacului Axei contra U.R.S.S. (22 iunie 1941) și după trecerea Nistrului de către armata română²⁹. Astfel, Mihai Antonescu, ministrul Afacerilor Străine, transmitea la 15 august 1941 lui Brutus Coste la Washington că acțiunea militară a României peste Nistru se desfășura în vederea consolidării granițelor de est și pentru a reduce puterea de rezistență a armatei sovietice, ca și pentru protejarea celor peste un milion de români transnistreni. Atrăgea însă atenția să nu se creadă că o eventuală extindere a României în est "ar putea să însemneze reducerea sau amânarea cererii României de a i se retroceda Ardealul pierdut în 1940, întrucât poporul român nu este popor de stepă, iar Carpații constituie dreptul nostru veșnic pentru care vom lupta cu oricine și împotriva oricui"³⁰.

După intrarea în război a Statelor Unite, în urma atacului surpriză de la Pearl Harbour din 7 decembrie 1941, planurile Washington-ului cu privire la Transilvania se subsumau politicii globale de alianță cu Uniunea Sovietică. Dacă Germania a jucat cartea Transilvaniei pentru a ține în frâu și România și Ungaria, Uniunea Sovietică nu s-a lăsat mai prejos și a utilizat același măr al discordiei, promițând-o când Ungariei, când României. În schimb, Statele Unite doreau ca toate probleme litigioase să fie lăsate pentru perioada de după încheierea războiului, între acestea incluzând și problematica complexă a Transilvaniei, Basarabiei și a Bucovinei de Nord. S.U.A. sperau că în armistițiul cu România nu se va face

²⁴ Ibidem, f.91, Tel.nr.11.098 din 13 septembrie 1940.

²⁵ Paul D. Quinlan, *op.cit.*, p.83.

²⁶ V. Fl. Dobrinescu, *Emigrația română din lumea anglo-saxonă, 1939-1945*, Iași, 1993, p.128.

²⁷ Apud Paul D. Quinlan, *op.cit.*, p.83.

²⁸ Arh. M.A.E., fond 71, S.A.U., vol.39, 1940-1941, f.226, radiograma nr.133 din 15 ianuarie 1941 de la Coste pentru M.A.S.

²⁹ Vezi Fl. Constantiniu, I. Schibor, *Trecerea Nistrului: 1941*, Edit. Albatros, București, 1995.

³⁰ Arh. M.A.E., fond 71, S.U.A., vol.7, Telegrama, 1920-1941, f.486-488, Tel. nr.1127/61.338 din 15 august 1941 de la Mihai Antonescu pentru B. Coste, Washington.

nici o referire la frontierele acestei țări și că se va limita folosirea trupelor române în zona de dispută³¹. Americanii îi asigurau pe unguri că se va trasa o linie de frontieră pe baze etnice între cele două țări mult mai justă și le-au cerut sovieticilor ca nici articolul 2, nici articolul 19 (care a declarat Dictatul de la Viena nul și neavenit) "să nu fie interpretate ca fiind referitor la așezarea definitivă a frontierei"³².

Însă după ce guvernul Groza a fost "gratificat" cu reîntregirea României în vest, în fapt reîntoarcerea la țara mamă fiind un act de dreptate istorică, Secretarul de Stat american James Byrnes a propus ca mare parte a Transilvaniei să revină într-adevăr României după examinarea revendicărilor României și Ungariei, însă să fie dată unguirilor o porțiune care să cuprindă o jumătate de milion de etnici maghiari³³.

Paul Quinlan arată însă că propunerea americană a fost respinsă de sovietici, dar și de realitățile demografice căci, dacă s-ar fi cedat 500.000 de maghiari Ungariei, s-ar fi cedat în același timp și 800.000 de români. Realitățile economice au demonstrat că oricum s-ar fi pus problema și chiar dacă s-ar fi acceptat o cât de mică cesiune în favoarea Ungariei s-ar fi dezorganizat economia acestei zone și, ca urmare, frontiera din 1920 era cea mai bună, astfel încât Statele Unite și Uniunea Sovietică s-au situat pe aceeași poziție, pe rând, pe 7 mai 1946, pe 5 septembrie 1946 și pe 15 octombrie 1946 când s-a votat în favoarea revenirii întregii Transilvanii la România³⁴.

În consecință, putem conchide că poziția Statelor Unite față de problema transilvană s-a remarcat printr-o preocupare constantă de a găsi cea mai bună soluție pentru a elimina fricțiunile între cele două state rivale. Statele Unite, într-o primă fază, au simpatizat cu ceea ce s-a numit monarhia civilizatoare austro-ungară; într-o a doua fază, a sprijinit mișcarea națunilor din hibridul imperiu; în cea de-a treia fază a căutat să dea o soluție mai bună graniței româno-maghiare în anii 1919-1920 și 1945-1946, frontieră ce nu ar fi arătat în viziunea americană în nici un caz la fel cu cea prezentată la Viena de Ribbentrop și Ciano, ci ar fi impus doar mici ajustări teritoriale; într-o a patra fază, Washington-ul nu a recunoscut și chiar a condamnat pe 14 ianuarie 1941 Dictatul de la Viena; într-o a cincea fază Departamentul de Stat a realizat că orice modificare de frontieră ar fi determinat crearea unor programe mult mai serioase decât cele create de menținerea *status quo*-ului. Nu vom încheia, înainte de a exclama, ca și Mihail Manoilescu, după ce descrie soarta autorilor Dictatului de la Viena (unii au fost uciși iar alții s-au sinucis), că "Transilvania noastră este vrăjită"³⁵.

SILVIU MILOIU
Universitatea "Valachia"
Târgoviște

THE POSITION OF THE U.S.A. ADMINISTRATION CONCERNING THE DICTATE OF VIENA

SUMMARY

The U.S.' position in Transylvania's problem it was remarked by constant preoccupations for finding the best ethnic solution for Romanian-Hungaria boundary. The United States tried to prevent Transylvania from being a major source of friction in Eastern Europe. Washington never ratified the Trianon Treaty. Instead, in August 1921 United States signed separate peace treaties with Hungary and Austria, thereby recognizing Romania's acquisition of lands from the now unexisting Austro-Hungarian Empire, including Transylvania.

³¹ Paul D. Quinlan, *op.cit.*, p.85.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*, p.86.

³⁴ *Ibidem*, p.87-88.

³⁵ M. Manoilescu, *op.cit.*, p.292.

The U.S.A. never recognized the so-called "Viena Award"(30 August 1940). Under this Hungary acquired the northern half of Transylvania, 16.792 square miles (43.492 square kilometers) and containing about 50,2% Romanians and 37% Hungarians. Cordell Hull condemned on 14 January 1941 this false award.

The United States did not agree with any of this changes, following her general policy of not recognizing any territorial changes that had been made since the war began (Stimson's Doctrine from 1931) and at the Paris Peace Conference voted for the restore of Romanian western frontier from 1939.